

ARBEID OG SAMVIRKE 1945

RETNINGSLINJER FOR DET NORSKE ARBEIDERPARTI'S PROGRAM

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

ARBEID OG SAMVIRKE

Krigen er slutt - fredens oppgaver venter

Vi går til stortingsvalg i år under forhold som er helt nye i vårt lands historie. Norge er blitt fritt igjen etter mer enn fem års krig og fremmedvelde. Det er ni år siden vi sist hadde høve til ved valg å legge vårt lodd i vektskålen, være med å bestemme de retningslinjene landet vårt skal styres etter, og velge de representantene som skal gjøre våre ønskemål til praktisk virkelighet.

Oppgavene som ligger foran oss, er svære. De krever hver evne vi eier. Vi skal reise landet vårt igjen og bygge det opp til en trygg heim for alle gode nordmenn. En hel landsdel er bokstavelig talt lagt øde. Byer og bygder ellers i landet er herjet og brent. Store bedrifter ligger i ruiner. Maskiner og redskap i industrien er for en stor del slitt, og vi har ikke kunnet følge med i den rivende tekniske utviklingen som har foregått ute i verden. Samferdselsmidlene til lands, jernbaner og biler, er nedslitt. Halvparten av vår utenriksflåte og en stor del av kystruteskipene er gått tapt. Varelagrene er tømt. i jordbruket er husdyrbestanden gått tilbake. Jorda har ikke fått den røkt og de næringsstoffer den trenger, og redskapsutstyret har vi ikke kunnet fornye. I mange strøk har skogen vært skamhogd. Fiskerflåten har hatt store tap, og fiskernes redskap trenger hardt til å fornyes. I krigstida har vi ikke kunnet holde ved like bolighus og andre bygninger hverken i by eller bygd slik vi skulle - og nybygging har det praktisk talt ikke vært noe av. Folket har levd på utilstrekkelig kost, har slitt hardt med lang arbeidsdag og liten eller ingen sjanse til fritid og ferie. Fremmedveldet med terror og tvang har hvilt som et knugende åk over alle norske sinn. Hele landet og de aller fleste familiene er blitt fattigere enn før.

Men om oppgavene er svære, er mulighetene også større enn de har vært noen gang før, og større enn de blir det i vår levetid. Om landet og vi sjøl er blitt fattigere på gods og gull, kjenner vi oss likevel rikere. Vi har alle dypt og inderlig opplevd gleden ved frigjøringen og seieren. Og fra den lange striden for frihet og nasjonalt sjølstende bærer vi med oss inn i den arbeidsdagen vi går til, rike indre opplevelser. Kampen har løst ut krefter vi før ikke visste om. Ikke minst har den norske ungdommens virketrang og vilje til innsats gjort seg gjeldende som aldri før. I skyggen av retterstedene, i det illegale arbeidet her hjemme, under striden utenfor landets grenser, i fengsler og konsentrasjonsleirer er det født et fellesskap, en vilje og evne til å løfte i flokk som vi ikke kjente før.

Partienes fellesprogram

For første gang i norsk historie har alle politiske partier gått sammen om et felles program, og alle har de sluttet opp om en samlingsregjering som har gjort dette programmet til grunnlag for sitt arbeid. Programmet slår fast noen enkle men vesentlige grunnsetninger som vi alle slår ring om, og det stiller opp retningslinjer for arbeidet i den nærmeste overgangstida.

Det er ikke her plassen til å gå igjennom hele fellesprogrammet i enkeltheter. Partiene har alle forpliktet seg til å spre det nå foran valget, så alle har høve til å sette seg inn i det.

Så langt som dette programmet går, rår det enighet mellom alle de politiske partiene i Norge. Alle har de forpliktet seg til å være med å sette det ut i livet.

Det betyr ikke at det er slutt på all partistrid her i landet. Ennå har vi fattige og rike, ennå har vi lønnsinntakere og arbeidsgivere. Og selv om vi står hverandre nærmere enn før, forstår hverandre bedre og er fylt av viljen til å løfte i flokk, har vi hver vårt grunnsyn. Det preger oss og bestemmer vår oppfatning både av det endelige målet vi arbeider for, og av den beste måten å løse de nærmeste oppgavene på. For her er det nøye sammenheng.

Måten vi legger tingene til rette på nå under gjenreisingsarbeidet, vil på mange områder binde utviklingen for årrekker framover i tida. Nå står vi mer fritt enn vi har gjort det noen gang før i vårt slektledd. I Finnmark og de delene av Nord-Troms som er helt ødelagt, er det lett å se for alle - likedan i de byene lenger sør i landet som er lagt i ruiner. Der kan vi nå, om vi vil, planlegge uten omsyn til verdier som er bundet i gamle bygninger og anlegg. Men i stor utstrekning er forholdet det samme på mange andre områder. Gammelt utstyr er enten ødelagt eller så sterkt nedslitt eller så foreldet i forhold til den tekniske utvikling ute i verden at det ikke lenger har stor verdi.

På sett og vis er forholdet det samme når det gjelder mange av våre institusjoner, mange sider av samfunnslivet. Alle partiene er enige om at i denne første vanskelige overgangstida må samfunnet ha ledelsen av det økonomiske liv. Derfor må vi holde på og til dels bygge videre ut kontrollorganer og kontrolltiltak som var sprunget ut av krigssituasjonen. En del av dem håper vi alle vi snart kan avvikle igjen, rasjoneringen av forbruksvarer for å ta det eksemplet som ligger nærmest, eller passkontrollen og valutarestriksjonene i det omfanget de har i dag. Men ellers blir det vårt syn på hele den fremtidige linjen i politikken her i landet som bestemmer vårt standpunkt til spørsmålet om hvilke og hva slags kontrollorganer samfunnet skal opprettholde.

Alle disse spørsmålene må det stortinget vi nå skal velge, og den regjeringen som skal dannes på grunnlag av valgresultatet, ta stilling til. Derfor er stortingsvalget i år viktigere enn noe tidligere valg vårt slektledd har gått til. Det kommer til å bestemme retningen i norsk politikk ikke bare for de nærmeste fire årene, men for hele vår levetid.

Hva Arbeiderpartiet vil

Det norske Arbeiderparti er det politiske organet for den alt overveiende delen av arbeidsfolket i Norge. Det setter seg som mål å avskaffe all kapitalistisk utbytting og å bygge opp et sosialistisk samfunn der klasse ikke lenger står mot klasse, men alle hver i sitt yrke arbeider for hele samfunnets beste. Et samfunn der håndens og åndens arbeidere styrer.

Vi vil bygge opp samfunnet slik at alle som lever i landet, kan få nok av alle

livsnødvendige ting: nok mat og sunn mat, gode klær, sunne og trivelige boliger, fritid til å hvile i, til å ta del i de rike muligheter norsk natur byr til oppfrisking og rekreasjon og i de kulturverdier det moderne samfunn kan gi oss alle. Vi vil at alle barn og all ungdom ikke bare som en formell rett, men også i hverdagens praktiske virkelighet, skal kunne få en utdanning som gir dem så gode vilkår som råd er for å nytte evner og anlegg til beste for seg sjøl og for hele samfunnet. Vi vil ordne produksjonslivet slik at vi nytter alle våre tilganger, råstoffer, kraftkilder, arbeidskraft og moderne teknikk til å øke produksjonen og skaffe arbeid under trygge forhold og mot rimelig vederlag ikke bare for dagen eller sesongen, men for årene framover. Vi vil at alle skal ha adgang til den beste helsepleie moderne legevitenskap kan by, og at alle når de blir sjuke, kommer ut for ulykker eller blir gamle, skal være trygge for at de ikke lider nød.

Vi vil at alle skal ha rett til å tenke og tale fritt - og til å gi uttrykk for sine meninger og arbeide for dem, og det skal ikke bare være en formell rett. Samfunnslivet må ordnes slik at alle også virkelig kan bruke retten.

Vår økonomiske politikk

Vi vet alle at slik har tilhøva ikke vært hittil i det norske samfunnet, og de er det ikke i dag. Og grunnen til at de ikke har vært og ikke er slik, ser Arbeiderpartiet i den måten produksjonslivet er ordnet på.

Grunnlaget for den økonomiske virksomheten i samfunnet i dag er den private eiendomsretten til produksjonsmidlene og konkurransestriden mellom de private næringsdrivende. Vi har det vi kaller et privatkapitalistisk samfunnssystem. Det bygger på den forutsetningen at bare en lar den enkeltes oppfinnsomhet og virkelyst få utfolde seg friest mulig, med snevre egeninteresser som drivfjær, vil alle muligheter bli prøvd og den økonomiske utvikling bli fremmet så sterkt det i det hele lar seg gjøre. Dermed vil hele samfunnets forråd av økonomiske goder, av varer og tjenester bli størst mulig, og det vil være til størst gagn for alle.

Vi vet av bitter erfaring at denne forutsetningen ikke holder stikk.

Den absolutte handlefrihet for den enkelte økonomiske enhet - den enkelte næringsdrivende eller den enkelte bedrift - er i dag ikke en forutsetning for videre økonomisk utvikling, for større trygghet og velstand. Den er tvert imot blitt en avgjort hindring for utviklingen. Skyggesidene ved det systemet som ennå har "næringslivets frihet" som slagord, trer stadig klarere fram. Erfaringen har vist at arbeidsløsheten ikke bare forekommer i nedgangstider. Den har alltid fulgt det kapitalistiske samfunnssystemet som en skygge. Den stadige omflytting og endring i produksjonsapparatet som følger med "kreftenes frie spill" og tilpasningen etter "naturlige" lover, fører med seg store tap. Anlegg og bedrifter som blir satt i gang og ikke greier å få avsetning for varene sine, blir lagt ned, mislykte prosjekter sluker store summer, utkonkurrerte, foreldete foretak må stadig avskrives. Det enkelte menneskes snevre egeninteresse faller ikke alltid sammen med fellesinteressene til samfunnet, bl.a. fordi den enkelte ofte ikke har den innsikt eller forutseenhet som kreves for å disponere riktig på lengre sikt.

Denne innsikten og forutseenheten kan bare skapes og kan bare gjøre seg gjeldende i ledelsen av den økonomiske virksomhet gjennom samfunnsmessige organer. Samfunnet kan ikke se sakene på samme måten som den private kapitalisten. Er råstoffene, hjelpemidlene og arbeidskraften for hånden, kan det aldri lønne seg for

samfunnet å la være å produsere. Størrelsen av produksjonen er avgjørende for hvor rikt et samfunn er - d. v. s. for hva slags kår det kan by sine borgere. Derfor må alle produksjonsmuligheter nyttes fullt ut, og samfunnet må sørge for at de som trenger varene, blir i stand til å skaffe seg dem. Men da må samfunnet sikre seg eiendomsretten til eller i det minste kontrollen med bruken av de viktigste produksjonsmidlene. Og samfunnet må ta hånd om, eller iallfall lede i samfunnsmessig riktige baner den del av produksjonsoverskuddet som kan brukes til å sette i gang ny produksjon.

Dette er det sosialistiske grunnsynet Det norske Arbeiderparti bygger på. Ut fra dette synet vil det være med å løse de oppgavene fellesprogrammet stiller opp for den nærmeste tida. Ut fra dette synet har partiet i sitt arbeidsprogram formet ut retningslinjene for sin politikk på lengre sikt.

Retten til arbeid skal lovfestes

Den sentrale oppgaven i norsk politikk i dag er å organisere hele vårt næringsliv slik at alle arbeidsføre menn og kvinner får varig arbeid til rimelig vederlag. Retten til arbeid står i dag, ikke bare her i Norge men i alle demokratiske land, i samme stilling i folkets rettsbevissthet som de andre demokratiske rettighetene. Derfor vil arbeiderpartiet grunnlovfeste denne retten og dermed slå fast samfunnets plikt til å sørge for at den blir levende virkelighet. Først når samfunnet innløser sin forpliktelse på dette område, kan også hele folket anerkjenne plikten til arbeid og håndheve den i det praktiske livet.

Vil vi skaffe arbeid til alle, må vi ikke bare i den første overgangstida, men også på lengre sikt sørge for at samfunnet har ledelsen av den økonomiske virksomheten i landet og bevisst bygger den ut etter en samlet plan. Skal vi make den oppgaven, må vi utstyre samfunnet med organer som arbeider raskt og effektivt. Vi må gjøre vårt politiske folkestyre handlekraftig, og vi må bygge ut demokratiske organer innenfor næringslivet, slik at alle som er med i den økonomiske virksomheten, kan bli aktive medarbeidere, øve sin innflytelse og ta sitt ansvar.

Ungdommen må slippe til i storting og kommunestyre

Det første vi må gjøre, er å slippe ungdommen til i de folkevalte forsamlingene - i storting og kommunestyre. Alle partiene er enige om at det nyvalte stortinget - skal senke stemmerettsalderen til 21 år. Det vil åpne adgang for ungdom fra myndighetsalderen til å komme med i kommunestyrene. Men for å få ungdommen inn i stortinget må det grunnlovsforandring til. Grunnloven i dag setter valbarhetsalderen til 30 år - og i praksis er det sjelden noen blir valt før i 40-årsalderen. Det er ingen grunn til å holde på den høye aldersgrensen. Valgbare må alle bli som har stemmerett. Det er så visst ingen fare for at det skal føre til at vi får et storting av umodne ungdommer. For å nå fram til nominasjon innenfor et hvilket som helst parti må kandidatene ha gjort en innsats som har gjort dem kjent og skaffet dem respekt og tillit. Og vårt offentlige liv har nå mer enn noen gang bruk for ungdommens pågangsmot, dens friske initiativ og arbeidskraft. Det var i første rekke ungdommen som bar dagens byrde og hete under frihetskampen, både på den militære og den sivile sektor. Nå må de unge få høve til å sette kreftene inn i fredens byggende arbeid.

Arbeidsordningen i storting og departementer

Vi vil at stortinget, utgått av folket i valg og derfor bærer av den høyeste makt i staten, skal beholde sin stilling og sin myndighet som maktens kilde. Men alle er i dag enige om at den arbeidsordningen vi nå har i stortinget, især hvor det gjelder behandlingen av budsjettene, svekker regjeringens handlekraft og ansvar og sinker løsningen av viktige saker. For å få sakene raskt unna må regjeringen, sentral- og fylkesadministrasjonen ha myndighet til å avgjøre detaljspørsmål. Stortinget må trekke opp de store linjene i politikken, vedta lovene, skattene og hovedpostene i budsjettet, og det må føre kontroll med regjeringen og administrasjonen.

Den siste oppgaven vil stadig øke i betydning. Staten og dens organer griper inn på fler og fler områder av samfunns- og næringslivet. Fristelsen til maktmisbruk og til byråkratisk stivbenthet fra administrasjonens side vil alltid være der. Derfor er det viktig at statsmyndighetenes håndtering av sakene kan settes under søkelyset. En av måtene å gjøre det på er at vi får en ordening med faste spørretimer i stortinget, og plikt for statsrådene til å gi svar på spørsmål som gjelder den del av administrasjonen de har ansvaret for.

Det er viktig å få en ordening av forholdet mellom regjering og storting som gir regjeringen større mulighet for å handle raskt og effektivt, men like viktig er det at regjeringsmedlemmene får bedre forhold å arbeide under. Det ville bety en vesentlig støtte for hver enkelt statsråd om han eller hun ved siden av seg i departementet får en statssekretær som deler departementssjefens politiske syn og kan legge sakene til rette ut fra det synet. Derfor vil Arbeiderpartiet ha innført en ordening med statssekretærer i de enkelte departementer som tilsettes av statsrådene og går av sammen med dem. Den ordningen har de i Sverige og i en litt annen form i Storbritannia, og den har vist sitt verd i praksis.

Arbeidsordningen i de fleste departementene er ellers sterkt bundet av gammel tradisjon. Den må legges om etter moderne kontortekniske prinsipper. En må videre sørge for å få inn i sentraladministrasjonen nye krefter med både praktisk og teoretisk kjennskap til alle sider av den økonomiske virksomhet i samfunnet som staten på så mange måter og i stigende omfang griper inn i. For å sikre seg kvalifiserte krefter må staten kunne by bedre lønnsvilkår i ledende administrative stillinger enn den nå gjør. Derfor vil Arbeiderpartiet heve lønnsnivået i offentlig administrasjon. De økte uttellingene vil samfunnet få igjen mangedobbelt i form av større effektivitet og smidighet i statens virksomhet.

Departementsordningen må også i støpeskjeen for at sentraladministrasjonens arbeid med å planlegge og lede den økonomiske virksomheten i landet kan bli effektivt. Partienes fellesprogram peker på det. Arbeiderpartiet vil skape et særskilt regjeringsorgan med sin egen administrasjon til å utføre planleggings- og samordningsarbeidet. Det økonomiske samordningsrådet som regjeringen nå har oppnevnt med målmenn for sentraladministrasjonen og for næringenes og arbeidernes og funksjonærenes faglige organisasjoner, skal være regjeringens rådgiver for disse oppgavene. Det vil være naturlig om Arbeidsdirektoratet og Prisdirektoratet også blir flyttet over til det sentrale planleggingsorganet. Ellers vil Arbeiderpartiet samle saker som gjelder industrien, i et eget industridepartement, alle samferdselssaker i et kommunikasjonsdepartement, fiskerisakene i et fiskeridepartement og, i samsvar med partienes fellesprogram, alle saker som gjelder skole, folkeopplysning, vitenskap og

kunst, i et eget undervisningsdepartement.

Det kommunale sjølstyre

En aldri så god ordning av statens sentrale styreorganer kan ikke sikre den handlekraft, det initiativ og den effektiviteten som må til for å løse de svære oppgavene det norske samfunnet står overfor i dag. Det er ute i marken de planene som blir utarbeidet av de ledende organene, skal gjøres til praktisk virkelighet. Og det er fra dem som arbeider med den praktiske gjennomføringen, at impulser og ideer til nye tiltak og framlegg til å rette på ordninger som ikke står sin prøve, må komme.

For den offentlige administrasjonen er fylkene og kommunene de viktigste lokale organene. Det er viktig at de har en sterk stilling økonomisk, og at de har så mye spillerom at de blir stimulert til å ta initiativ og fylle sin plass som viktige organer for den plan-økonomiske politikken.

Arbeiderpartiet vil trygge det kommunale sjølstyret og sikre alle kommuner en viss minstestandard av sosiale og kulturelle goder ved at staten overtar mest mulig av de samfunnsmessige fellesoppgavene gjennom trygdeordningene og skolestellet. Det vil lette skattetrykket i kommunene gjennom planmessig arbeidsreising, fortsatt skatteutjamning og andre statstiltak og på den måten styrke det økonomiske grunnlaget særlig i de kommunene som er svakest stilt. Det vil samordne de kommunale budsjettene med statens finanspolitikk og med statsbudsjettet, så de sammen med det går inn i det samlede folkehusholdningsbudsjett. Det vil at de juridiske spørsmålene som gjelder kommunenes administrasjon, fortsatt skal ligge under justisdepartementet. Men ellers bør staten utøve sin ledelse og kontroll av kommunepolitikken gjennom de departementer som steller med de enkelte arbeidsoppgavene. På den måten vil kontakten og samarbeidet mellom kommunene og sentraladministrasjonen bli bedre enn den er nå.

Rasjonalisering av offentlig næringsdrift

Staten driver alt i dag økonomisk virksomhet av mange slags. Jernbaner, post, telegraf, telefon, kringkasting, statens kraftverk, Statens kornforretning og vinmonopolet er de mest kjente eksempler. Fylker og kommuner driver også mange store og små foretak. Som vi skal se seinere vil Arbeiderpartiet at samfunnet gjennom staten eller kommunene skal overta en rekke nye oppgaver i norsk næringsliv. Det har ofte vært reist klage over at offentlig næringsdrift faller dyrere for forbrukerne enn privat drift, og at offentlige forretninger yter dårlig tjeneste. Arbeiderpartiet vil vekk fra slike forhold. Vi vil at økonomiske virksomheter som det offentlige driver, skal organiseres etter moderne forretningsmessige linjer, i en form som gir plass for personlig initiativ og ansvar, sikrer rasjonell og økonomisk drift og aktiv innflytelse fra arbeidere og funksjonærer.

Vitenskaplig forskning skal ha gode kår

For å nytte alle de naturtilgangene vi har best mulig og for å kunne planlegge utbyggingen av hele vårt næringsliv fornuftig må vi bruke alle de hjelpemidler moderne vitenskap stiller til rådighet for oss. Derfor vil Arbeiderpartiet gi den vitenskapelige forskning gode kår. Det vil at staten skal få opprettet et sentralinstitutt for teknisk-

økonomisk forskning. Det skal samarbeide med de vitenskapelige forskningsinstitutter vi alt har ved våre høyskoler og i enkelte av næringsorganisasjonene, og med næringens egne organisasjoner og sørge for at forskningens resultater blir utnyttet i produksjonen. Vi må komme dit hen at tekniske oppfinnelser og forbedringer som blir gjort i en enkelt bedrift, kommer hele næringen til gode.

Det viktigste grunnlaget for samfunnsmessig planlegging er en godt utbygd statistikk. Arbeiderpartiet vil styrke og modernisere vår offentlige statistikk særlig inntekts-, lønns- og forbruksstatistikken, og det vil at staten skal opprette et institutt for konjunkturforskning så vi bedre kan forutse svingningene i det økonomiske liv og i tide forberede oss på å avbøte virkningene av dem. Videre vil vi sikre oversikten og kontrollen med det som skjer i det økonomiske liv ved å sørge for at alle offentlige institusjoner får adgang til alle opplysninger som de enkelte organer innenfor stat og kommune henter inn. Og for å gjøre det lettere å få oversikt over og føre kontroll med driften i hele næringslivet vil vi fram til en ensartet regnskapsoppstilling og til en mer effektiv revisjonsordning under statens ledelse.

Samarbeid

Staten og de offentlige organer vi har ellers, må på alle områder samarbeide med det private næringsliv og alle som arbeider der, fra øverst til nederst. Dette samarbeidet, og samarbeidet innenfor den enkelte næringen og den enkelte bedrift, må vi organisere i faste former. Alle partiene er enige om at det i hver næringsgren eller bransje skal være bransjeutvalg med målsmenn for staten, for næringenes og for arbeidernes og funksjonærenes organisasjoner. De må ta opp de forskjellige spørsmål som gjelder bruken og fordelingen av råstoff, hjelpemidler og arbeidskraft og likedan spørsmålet om import- og eksportkvoter. Videre må de fremme den tekniske forskning og den tekniske, økonomiske og organisatoriske rasjonalisering og legge til rette den enkelte bedrifts og nærings virksomhet innenfor rammen av den samlede, planmessige økonomiske virksomheten i landet.

Produksjonsnemnder

Partiene er videre enige om at det i de enkelte bedrifter skal opprettes produksjonsnemnder, med representanter for arbeidsgiverne, arbeiderne og funksjonærene. Arbeiderpartiet ser i denne nyskapningen et virkelig første steg på veien mot økonomisk demokrati. Produksjonsnemndene kommer til å gi arbeiderne og funksjonærene mulighet for å øve innflytelse over ledelsen av bedriftene gjennom de råd de gir, både om de beste midlene til å øke produksjonen, til å fremme god bedriftshygiene og større sikkerhet på arbeidsplassen og til å sikre best mulig yrkesopplæring. Skal nemndene kunne gi råd av virkelig verd må de, mot nødvendig taushetsplikt, få seg forelagt alle opplysninger om bedriftens tekniske og økonomiske forhold. Gjennom et slikt medarbeiderskap, der de får høve til å komme fram med synsmåter og ideer født av erfaringene i det daglige arbeid og av drøftinger mellom arbeidskamerater, vil lønnsnettakerne få underbygd en positiv innstilling til den virksomheten de er ledd i.

Det blir en viktig oppgave både for alt offentlig opplysningsarbeid og for arbeidernes og funksjonærenes egne organisasjoner, å gi arbeidsfolk den kunnskapen om sammenhengen i det økonomiske liv og i hele samfunnslivet og den formelle skolering

som de må ha for å gjøre sine erfaringer og sin praktiske innsikt gjeldende med full saklig tyngde.

Når arbeidere og funksjonærer på denne måten blir trukket inn i aktivt medarbeiderskap for å være med å øke produksjonen og skape grunnlaget for en høyere levestandard, vil det tilføre hele vårt næringsliv nye impulser. Det vil skape en levende kjensle av medansvar og gi større glede i arbeidet. Det vil modne arbeidsfolket i landet vårt for de oppgavene det blir stilt overfor etter hvert som det tar ledelsen på stadig nye områder av samfunnslivet.

Økonomisk solidaritet mellom alle grener av næringslivet

Den økonomiske politikken vi må drive for å sikre arbeid til alle mot rimelig vederlag, må bygge på grunntanken om økonomisk solidaritet mellom alle grener av arbeids- og næringslivet. Under statens ledelse må vi mobilisere all privat og offentlig virkelyst, initiativ og foretaksomhet for å utvikle og nytte ut rasjonelt og fullstendig alle de produktive krefter landet rår over, i samsvar med den produksjonsteknikk moderne vitenskap har gjort mulig. Vil vi det, må vi gjøre hva vi kan for å verne vårt økonomiske liv mest mulig mot virkningene av svingninger i verdensøkonomien. I den utstrekning det er forsvarlig av omsyn til levestandarden og den økonomiske utvikling må vi legge hovedvekten på de områder som skaper det beste grunnlag for trygghet og stabilitet i norsk næringsliv. Hele vår nærings-, sosial-, penge- og finanspolitikk må ordnes inn under en felles plan. Men det er ikke nok at vi legger en samlet plan for produksjonen og leder den slik at alle produksjonskrefter blir utnyttet og alle får arbeid. Vi må også planlegge, organisere, støtte og lede forbruket slik at det gir seg uttrykk i kjøpedyktig etterspørsel etter de varer og tjenester som er resultatene av produksjonen. Det er forutsetningen for at vi kan opprettholde produksjonen på lang sikt.

Målet for gjenreisningsarbeidet er å heve folkets levestandard til et forsvarlig nivå på kortest mulig tid. For å greie det må vi ha forsyninger til landet, både forbruksvarer, råstoffer, redskaps- og maskinutstyr - og vi må få i gang eksport for å ha noe å betale innførselen med. Staten må lede forsyningspolitikken. Og så lenge det er knapt om varer må vi opprettholde en effektiv og rettferdig rasjonering. Så lenge lønningene i visse yrker er så lave at arbeidsfolk ikke har råd til å kjøpe den del de har rett til av de varene som er rasjonert, må staten gjennom tilskott eller forbrukskreditt sørge for at de får råd til det. Staten må føre kontroll med varenes kvalitet og med prisene og slå ned all svartebørstrafikk. Valutakontrollen må opprettholdes, og staten må føre kontroll med nyetableringer og utvidelser og med fordelingen av råvarer for å sikre at de behov som er viktigst fra et samfunnsmessig synspunkt blir tilfredsstillt først.

Gjennom Arbeidsdirektoratet må staten sørge for at samfunnsnyttige tiltak får den arbeidskraft de trenger. Der det er nødvendig må arbeidskraft som blir ledig på et område omskoleres til nye yrker.

Gjenoppbygging av de avsvide landsdelene og byene

Finnmark og Nord-Troms står vi overfor den oppgaven å gjenreise hele næringslivet. Det må vi gjøre etter en samlet plan som tar sikte på å nytte alle de naturrikdommer landsdelen har fullt ut, og på å skaffe de landsmenn som bor der best mulige levevilkår. Vi må så langt råd er samle husene omkring havner og industrianlegg så alle kan få elektrisk kraft og kan få tilført vann, så barna kan få god skole og alle få høve til et rikere

kulturliv, og vi må med en gang bygge hus som er fullverdige både i størrelse og kvalitet.

For gjenoppbyggingen både nordpå og ellers i landet må vi stille opp en plan som viser rekkefølgen av arbeidene og gir holdepunkter for når de kan være ferdige. Så langt råd er må vi ta i bruk alle moderne tekniske hjelpemidler og legge an stordrift både for framstillingen av byggematerialer og for byggearbeidet sjøl. Til å løse større byggeoppgaver må staten hjelpe til å få organisert sambyggelag, og vi må ordne finansieringen slik at de krigsskadelidte ikke blir sittende med økonomiske byrder som tynger dem ned for all framtid.

Vi må gi det statsdirektoratet under Forsyningsdepartementet som leder hele dette arbeidet, de fullmaktene det må ha for å finansiere, planlegge og lede det, skaffe de materialene som trengs og fordele dem. Om nødvendig må direktoratet sjøl sette i gang produksjon av materialer. Ute i distriktene må det ha sine representanter som får arbeide mest mulig sjølstendig, i nøye kontakt med de stedlige myndighetene, så vi får nyttet fullt ut den lokale foretaksomheten og arbeidskraften. I de årene som vil gå med til gjenoppbyggingen må direktoratet også lede den regulære byggevirksomheten ellers i landet, og når gjenoppbyggingsperioden er slutt, må det bli grunnstammen i den administrasjon som skal lede boligbyggingen i hele landet etter samfunnsmessige retningslinjer. Det må utarbeides planer for utbyggingen av byer og tettgrender over hele landet som tar omsyn til hvert steds egenart og til de økonomiske utviklingsmulighetene på stedet. Og vi må få lovbestemmelser som gir adgang til å erverve og nytte ut grunneiendom innenfor utbyggingsområdene uten tap av kostbar tid. For å sikre at det blir gjort fullverdig arbeid må bygningslovene følges overalt der gjenoppbyggingen får større omfang. Men den må lempes på etter de stedlige forhold for å hindre at arbeidet blir unødig dyrt eller at det blir sinket, og de faste kontrollerende byggingmyndighetene må bygges ut og få det nødvendige personale de trenger for å makte den økede arbeidsmengden gjenoppbyggingen skaper.

Plan og samarbeid i industrien

Industrien den næringsgren som i dag gir størst produksjonsutbytte i varemengde for hver enkelt arbeider. Det skyldes at den, mer enn de andre hovednæringene, kan nytte mekanisk drivkraft og en høyt utviklet teknikk. For hele folkets levestandard har det derfor avgjørende betydning at industrien står på et høyt nivå, og at vi nytter alle våre muligheter for industriell produksjon. Vi har gode råstofftilganger, vi har billig kraft og kan lett skaffe oss mye mer av den. Arbeiderne i Norge står kulturelt høyt, og vårt folk har gode anlegg for teknikk. Derfor har vi de beste forutsetninger for å bygge ut vår industri og øke dens produksjonsevne og avkastning.

Det som må til, er plan og samarbeid. Her må staten ta ledelsen. Sammen med bedriftene og med arbeiderne og funksjonærene og deres organisasjoner må den fremme en rasjonell arbeidsdeling mellom bedriftene og ta sikte på å konsentrere produksjonen i større enheter. Vi må gjennomføre en omfattende modernisering for å innhente det vi har måttet forsømme under krigen og for å heve det tekniske nivå i bransjer som ligger etter. Vi må til hver tid føre kontroll med at de enkelte bransjer og bedrifter arbeider med tidsmessig utstyr og rasjonelle metoder både teknisk og organisatorisk. For å senke framstillingskostnadene må vi gjennomføre en utstrakt standardisering av industriens produkter.

Jernverk og kraftutbygging

Alle partiene er enige om at jernsaken nå skal løses så snart råd er. Arbeiderpartiet har det synet at de nye jern-, stål- og valseverkene nå, under de nye forhold som krigen har skapt, bør bygges med større kapasitet enn vi før regnet med. For skipsbyggingsindustrien, som vi alle er enige om å utvikle og modernisere, hevder Arbeiderpartiet at vi må reise storverksteder med fullt moderne utstyr. Anleggene må innrettes slik at de kan bygge båter av den størrelsen skipsfarten i dag krever. Staten må hjelpe til å skaffe en ordning som gjør det mulig for verftene å gi nødvendig kreditt på nybyggingskontrakter.

Vår mekaniske industri trenger til å bygges ut på forskjellige områder. Vi må bl. a. ta opp framstilling av lastebiler og øket framstilling av redskap og maskiner for jordbruket så vi får typer som høver for norske forhold.

Treforedlingsindustrien må rasjonaliseres. Vi må ta sikte på å nytte alt vårt skogsvirke fullt ut og på å foredle de råstoffene skogen gir oss, i høyere grad enn vi har gjort det hittil. Tekstilindustrien må vi også rasjonalisere og bygge ut så den kan dekke en større del av vårt forbruk, og bekledningsindustrien må vi modernisere og samle de mange småbedriftene i større enheter.

I foredlingen av de produkter både jordbruket og fiskeriene gir oss, har vi store oppgaver for norsk industri. Gamle bedrifter må vi rasjonalisere, og vi må anlegge nye. Ikke minst for kyststrøkene vil reisingen av moderne fiskeforedlingsbedrifter kunne bidra vesentlig til å heve levestandarden.

Vi må ta nye krafttak for å bygge ut vår vannkraft så vi kan få en sterk økning i bruken av elektrisitet både i næringslivet og i hjemmene. Det er ikke bare industrien og samferdselen som med fordel kan nytte store nye mengder elektrisk kraft. Jordbruket bør også bli en meget større avtager enn det har vært hittil. Det vil trenge kraft til tørkeanlegg og fryserier, til treskemaskiner og annen maskinell drift. I sammenheng med den utvidete bruken av elektrisk kraft må vi også bygge ut våre fabrikker for elektrisk materiell så vi kan lage mest mulig av det her i landet.

Jordbrukets problemer

Alle partiene vil sikre jordbruket jamstilling med andre næringer. Det må gjøres først og fremst for å trygge arbeidsmulighetene og levevilkårene for det arbeidende folk utover bygdene. En viktig oppgave er det å sikre at jorda virkelig tilhører de som arbeider i næringen. Det gjør den ikke om gjelds- og rentebyrden er for stor. I krigsårene har mange bønder og småbrukere greidd å arbeide seg ut av det gjeldsuføret de satt fast i. For å hindre at de kommer ut i det på nytt er det viktig at vi legger til rette vilkårene for jordbruket slik at arbeidet i næringen blir virkelig lønnsomt videre framover. Men dessuten må det ved lov settes grenser for retten til å pantsette jord og skog - og adgangen til å få nødvendig driftskreditt må bli lettere. Derfor må Driftskredittkassa bygges ut og hele ordningen med statens kreditt til jordbruket gjøres enklere.

Et av hovedproblemene i det norske jordbruket er at vi har så mange bruk som er alt for små til å fø en familie. I de strøkene der skogsdriften gir mulighet for stadig vinterarbeid, kan de små støttebrukene være en forsvarlig bruksform. Men stort sett må jordbrukstiltakene fra statens side ta planmessig sikte på å skape høvelige

bruksstørrelser for virkelige familiebruk og på å bygge ut samvirke mellom enkeltbrukene i selve arbeidsdriften. Derfor vil Arbeiderpartiet omarbeide jordloven, utskiftningsloven og reglene for lån og bidrag til nydyrkning og bureising slik at vi så snart råd er kan få en sterk utviding av de mange brukene som er for små. Der det ikke fins muligheter for nydyrkning må en prøve å slå de brukene som er for små sammen. Og overalt der det er råd, må en sikre brukene beite og skog eller almenningsrett nok til eget behov. Dessuten må staten støtte byggingen av seter- og heibeiteveier. Der hvor forholdene gjør det forsvarlig å fortsette med støttebruk - som i skogsdistriktene - må de trygges på samme måte som familiebrukene.

Den andre hovedoppgaven i norsk jordbrukspolitik er å sørge for at de som driver jorda, kan nytte alle moderne tekniske hjelpemidler effektivt. Mange av de moderne jordbruksmaskinene er for dyre til at de enkelte brukene evner å skaffe dem og nytte dem fullt ut. Derfor må det organiseres maskinlag, eller folk må spesialisere seg som maskinholdere, slik at flere bruk kan være sammen om en maskin, og staten må gi støtte til slike tiltak. Det er den beste måten til å løse trekraftspørsmålet for små bruk. Det offentlige må også fremme bruken av elektrisitet i jord- og havebruk ved å sørge for at det blir fastsatt rimelige strømtariffer, og at det blir satt i gang billig framstilling av høvelige elektriske hjelpemidler. Dessuten må staten støtte byggingen av tørkeanlegg, fryserier, siloanlegg og vanningsanlegg og fortsatt gi støtte til oppføring av gjødselkjellere og praktiske uthusbygninger.

Husdyrproduksjonen må så langt råd er, bygge på bruken av norske fôrmidler så vi etter hvert kan få ned den store importen av kraftfôr. Og vi må legge mye arbeid i å nå fram til større intensitet i driftsmåten ved å ta sikte på å framstille høyverdige kvalitetsprodukter. Her må staten hjelpe til ved å fremme øket forskning og forsøksdrift i jordbrukets tjeneste. Vi må drive våre jordbruksskoler, forsøksgarder og mønsterbruk etter linjer som høver for det store flertallet av gardsbruk her i landet. Og det er familiebrukene og støttebrukene. Bedre enn hittil må vi sørge for at de resultatene forskningen kommer til, kan bli kjent og satt om i praktisk arbeid. Til det trengs en sterkt øket faglig opplæring både av jordbruksarbeidere og brukere.

Det er også behov for en mer overveid og rasjonell fordeling av arbeidsoppgavene i norsk jordbruk etter naturlige betingelser i de ulike strøk av landet og mellom de ulike bruksstørrelsene. Staten må hjelpe til her gjennom opplysning og rettleiing - og gjennom de støttetiltakene den setter i verk. Smånæringene må fortrinnsvis oppmuntres på de mindre brukene som ikke har jord nok til at familien kan leve bare av den.

Boligforhold og sosiale tiltak på landsbygda

Et viktig ledd i arbeidet for å bedre levevilkårene for folk på landsbygda er det å hjelpe arbeidsfolk og småbrukere til bedre boligforhold. Uhyggelig mange bolighus utover bygdene er både dårlige og stygge. Upraktisk innredet er de også, så husarbeidet faller urimelig tungt. Innlagt vann og utslagsvasker er det sjelden å støte på, for bare å ta et eksempel.

Det er også langt fra at bygdefolket i dag nyter godt av de sosiale tiltakene som vi har greidd å gjennomføre til beste for arbeidsfolk i byene og på industristedene. Arbeidervernloven gjelder ennå ikke for skog- og landarbeiderne. De sosiale trygdeordningene virker ulikt alt etter som den økonomiske evnen er i de enkelte kommunene. Store avstander, vanskelige samferdselsforhold og liten fritid gjør det

vanskelig for bygdefolket å ta del i moderne kulturliv og i organisasjonslivet på like vilkår med folk i byene. Det er en del av arbeidet for jamstilling med de andre næringene å sørge for at denne ulikheten etter hvert kan forsvinne.

Vi har tatt opp arbeidet for å legge grunnen til demokratiske styreformer i bedriftslivet innenfor industrien og andre næringer. Den samme oppgaven står vi overfor i jordbruket. Arbeiderpartiet vil at staten skal støtte og bygge videre ut samvirkeiltakene i produksjon og omsetning av jordbrukets produkter. Under det arbeidet må vi ta sikte på at de råd og utvalg som skal ta vare på jordbruksfolkets økonomiske og faglige interesser, blir sammensatt slik at de fullt ut gir uttrykk for synet hos det store flertallet av bygdefolket. Det er de som sitter med de små og mellomstore brukene. Både i det jordbruksfaglige organisasjonslivet og i offentlige og halvoffentlige samarbeids- og reguleringsorganer må de sikres bedre høve til å være aktivt med i ledelse og ansvar enn de har hatt det hittil. Og for alt lønnsarbeid i jordbruket må vi komme dit hen at arbeids- og lønnsvilkår blir ordnet på grunnlag av tariffavtaler mellom arbeidernes og arbeidsgivernes faglige sammenslutninger.

Vi må trygge lønnsomheten og bedre levekårene for skogbrukets folk

I samsvar med fellesprogrammet vil Arbeiderpartiet gjenreise skogen og øke skogarealene, særlig i de skogfattige strøk langs kysten og nordpå. I dette arbeidet må vi nytte resultatene av faglig forskning og forsøksdrift, så vi kan sikre oss en skogbestand som passer for naturtilhøva på de ulike steder i landet.

Når almene omsyn tilsier det, bør staten erverve større skogeierdommer som ikke blir drevet i tilknytning til vanlig gardsbruk og legge dem under samfunnsmessig forvaltning. I bygder med nok skog må almenningssystemet utvides slik at alle gardsbruk blir sikret trevirke til husbehov. I privatskogene må det offentlige fremme samdrift og samvirke. Forholdet mellom skog og beite må ordnes ved lov.

Den stønad staten gir skogbruksnæringen må utformes slik at den fremmer arbeider som øker avkastningen og senker omkostningene i skogsdriften. Vi må sørge for at tiltakene for å bedre skogen blir lagt slik an, at en kan skape jamne, tilstrekkelige og varige arbeidsmuligheter for skogsarbeiderne.

For å sikre rimelige priser for tømmeret, så skogbruket kan makte å betale bedre lønninger, må vi modernisere treforedlingsindustrien. Dessuten må vi rasjonalisere driftsmåten i sjølve skogbruket, og vi må lære å nytte alt skogsvirke fullt ut. Tømmeromsetningen må inn under samfunnsmessig kontroll. Vi må skape en utjamningsordning for tømmerprisene, så vi kan komme vekk fra de store svingningene i den årlige avvirkingen. På grunnlag av en slik utjamningsordning må lønningene i skogbruket avtales så tidlig at skogsdriften kan foregå til rett tid og en kan nytte fullt ut de beste vær- og føreforhold. Tømmerprisene må settes slik at hogstmoden skog i avsides strøk kan bli nyttet best mulig. I sammenheng med disse tiltakene må det settes større fart i byggingen av skogbilveier.

Hand i hand med rådbøtene for å heve lønnsomheten i skogbruket må vi sette i verk tiltak som gir skogsarbeiderne bedre levekår. Et viktig ledd i det arbeidet blir det å sikre dem gode hus med nok jord til. Der det er råd må boligene legges slik at arbeiderne kan bo hjemme under arbeidet i skogen.

Trygge kår for kystfolket

Fiskeriene er den av alle våre store næringer som i en årrekke før krigen har arbeidd med de største vanskene og gitt storparten av dem som har sitt utkomme der, de minste inntektene. Det har mange årsaker. Fiskeriene er en utpreget eksportnæring, og konkurransen på de store europeiske markeder ble voldsomt skjerpet i mellomkrigstida. De norske fiskerne og deres organisasjoner har holdt sterkt på tradisjonelle bruksmåter og satt seg imot trålfisket, som de andre fiskerinasjonene vi konkurrerer med i stigende utstrekning har gått over til. Våre fiskere nekter ikke at trålfisket gir mye større utbytte pr. fisker. Men det krever så stor kapital at en omlegging ville gjøre storparten av fiskerne til lønnsarbeidere, og en meget stor del av dem som i dag lever av fiske ville bli trengt ut av yrket. Dessuten hevder de at trålfisket i løpet av kort tid ville ødelegge fiskebestanden på bankene langs norske-kysten.

Det er sikkert mye riktig i disse synsmåtene. Men vi må se den ting i øynene at om vi vil hevde oss i den internasjonale konkurransen, må vi på dette, som på alle andre områder, nytte de hjelpemidler som nye driftsmåter og ny teknikk byr oss. Der det fører til at yrket ikke lenger kan gi utkomme til så mange som før, må vi skape nye arbeidsmuligheter for dem som den tekniske utviklingen trenger ut. Denne omleggingen må vi gjennomføre etter en samlet plan. Og vi må sørge for at den ikke fører til slike forhold at egoistiske privatkapitalistiske interesser får høve til å utbytte fiskerne. Gjennom økonomisk og faglig samvirke, med støtte av staten, må fiskerne sjøl ta ledelsen i den modernisering og rasjonalisering av yrket som nå må til.

Lønnsomheten i fisket må trygges ved at vi reiser en moderne fisketilvirkningsindustri, slik at vi kan fremstille virkelige kvalitetsvarer som gir god inntekt, og vi må sørge for at denne industrien, så langt råd er, skaper nye arbeidsmuligheter i fiskeridistriktene.

Alle partiene er samde om at fiskeflåten, som har lidd svære tap under krigen, må bygges opp igjen raskt og planmessig. Arbeiderpartiet vil at det skal gjøres ved norske båtbyggerier og motorfabrikker. Og ved tildeling av materialer og byggeplass til reparasjoner og nybygging må aktive fiskere, som har mistet sine fartøyer under krigen, ha fortrinsrett. For å få byggeomkostningene ned må vi gjennomføre standardisering og seriebygging av fartøyer og motorer, og vi må sørge for at fiskerne kan få gode og store nok båter som passer for de enkelte strøk og gjør det mulig å nytte effektive driftsmåter. Fiske som krever stor kapital bør drives på samvirkebasis, ikke som privat enkeltmanns bedrift. For å sikre god kvalitet og hindre skadelig konkurranse må staten regulere tilvirkningen og eksporten av alle fiskeprodukter. Etter hvert må tilvirknings- og eksportorganene bygges ut som samvirkeforetak, så det blir fiskerne sjøl som overtar omsetningen innenlands og tilvirkning, transport og eksport av fisk og fiskeprodukter. Også importen, den innenlandske produksjonen og omsetningen av fiskeredskaper og annet utstyr til bruk i fisket og fiskeforedlingen må organiseres gjennom samkjøp og produksjonslag.

Fiskeribanken må bygges ut så den blir et kooperativt finansieringsinstitutt for hele næringen. Den må få midler nok til å finansiere sjølve fisket og fiskeforedlingen, anskaffelsen av fiskefarkoster og driftsmidler, og produksjon og omsetning på samvirkebasis av motorer og redskaper, olje og agn.

I de krigsherjede strøk må staten regulere sjøgrunnen slik at fisket og fisketilvirkningen får gode arbeidsforhold og fiskerne gode boligforhold. I alle fiskerkommuner må det opprettes fiskeristyrer og havnestyrer må skapes i alle

fiskehavner. Vi må bygge ut fiskeridministrasjonen og gjøre den mer effektiv under ledelse av et eget fiskeridepartement.

Utenriks- og handelspolitikken må ta seg kraftig av fiskerinæringens interesser. Vi må gjøre hva vi kan for å få løst sjøgrunnspørsmålet tilfredsstillende og for å bygge de norske fiskernes rettigheter på bankene utenfor sjøgrensen. Vi må styrke fiskerienes representasjon i utlandet og sette i gang et planmessig arbeid for å utvide våre fiskemarkeder.

Samferdselen må samordnes

For alle næringer i landet vårt med de store avstandene, den spredte bosettingen og de hindringene som natur og klima skaper for samkvem menneskene imellom, er et godt utbygd samferdselsnett en vesentlig forutsetning. Så dyr som transporten hos oss naturnødvendig må falle, sammenliknet med de fleste andre land, er det dobbelt viktig at vi nytter de transportmidlene vi har og de vi etter hvert greier å skaffe oss best mulig. Da må det samarbeid og samordning til. Ikke minst nå, hvor samferdselsmidlene er sterkt nedslitt etter fem års krig og okkupasjon og hvor vi skal i vei med å fornye og bygge opp samtidig som vi må ta fatt på en videre utbygging med sikte på behovene i framtida, er det nødvendig at ingen krefter går til spille. Derfor er alle partiene enige om at vi må utarbeide en landsplan for samarbeidet mellom båt, bil, bane og fly. Arbeiderpartiet vil at denne planen skal bygge på en kartlegging av transportbehovene i de enkelte distrikter og de enkelte næringer. På dette grunnlaget må vi så regulere ikke bare utbyggingen av jernbane-, vei-, sjø- og luftnettet, men også importen og vår egen produksjon av transportmidler. Spørsmålet om vi skal bygge nye jernbaner eller veier for biltransport må vi avgjøre på grunnlag av driftsøkonomiske beregninger. Stambanene våre og de andre jernbanene, må bygges om til elektrisk drift så raskt det lar seg gjøre og i den utstrekning nasjonale og driftstekniske omsyn gjør det rådelig. For kyst- og lokaltrafikken til sjøs må vi finne fram til skipstyper som høver for den fart skipene settes inn i, og standardiserer byggingen slik at både bygge- og driftskostnader blir så lave som råd er.

Hvis vi vil oppnå alt dette er det ikke nok at staten driver jernbanene som nå. Staten eller fylkene må også overta de store kyst- og lokalruter og bilrutene ved de større trafikksentrene. I den utstrekning det er nødvendig for å sikre rasjonell drift og gjøre mulig en økonomisk utjamning mellom tettbygde og folkefattige strøk må fylkene eller felleskommunale selskaper overta den lokale rutebiltrafikken. Og driften må ledes av fagorganer med sjølstendig myndighet og sakkyndig administrasjonsapparat. Ervervsmessig bilkjøring, kyst-, lokal- og fraktrutebart som ikke blir overtatt av det offentlige må bli avhengig av offentlig bevilling. På den måten kan vi sikre oss at driften av alle kyst- og landtransportmidler blir samordnet, at vi får en høvelig ruteordning og en økonomisk fordeling av lasten på ikke-rutegående transportmidler. Hvor det gjelder luftfarten må staten sikre seg ledelsen av og kontrollen med den.

En slik samfunnsmessig regulering av alle samferdselsmidler krever at vi oppretter sakkyndige sentraler og lokale organer, og at vi samler sentraladministrasjonens kontorer for samferdselssaker i et eget departement.

Vi må gjenreise vår skipsfart

Under krigen har vi mistet vel halvparten av vår utenriks tonnasje. Partiene er enige

om at vi så snart råd er må bringe vår utenriks flåte, både for skipsfart og hvalfangst, opp til den størrelsen den hadde før krigen og gjøre den fullt konkurransedyktig på fraktmarkedene og fangstfeltene. Arbeiderpartiet vil at det skal gjøres ved samarbeid mellom rederiene under statens kontroll. Vi må ta sikte på å få ned både bygge- og driftskostnader gjennom standardisering, felles innkjøp og felles utnytting av tekniske erfaringer. Vi må også sørge for at tonnassen blir hensiktsmessig fordelt på linjefartøyer, trampfartøyer og spesialfartøyer. Sjømannsstanden må gjennom sine organisasjoner få del i ledelsen av skipsfarten. Og myndighetene må medvirke til at norsk skipsfart står samlet i internasjonale sjøfartsspørsmål. Norge må arbeide for at den internasjonale skipsfart i tida framover fortsatt blir regulert gjennom United Maritime Authority eller en liknende organisasjon.

Målet for vår skipsfartspolitikkk må være å sikre Norges andel i verdens skipsfart i samsvar med de rike tradisjoner og de særlige forutsetninger vi har som sjøfartsnasjon. Vi må våkent følge utviklingen og opprette nye linjer der krigen har skapt nye veier for varebyttet mellom landene.

Gode boliger til rimelig pris

I Norge som i alle andre land har krigen gjort boligsaken til et brennende og sentralt samfunnsspørsmål. Partienes fellesprogram slår fast at boligbyggingen må gis en bred plass i gjenreisingsarbeidet, og at det må utarbeides planer som sikrer en vakker og hensiktsmessig bebyggelse med det mål å skaffe gode og tilstrekkelig rommelige boliger for alle.

I tilslutning til dette slår Arbeiderpartiet for sin del fast at hver norsk mann og kvinne har rettmessig krav på en tilfredsstillende bolig etter familiens størrelse, og til en pris som står i rimelig forhold til inntekten. Barn og ungdom har krav på plass til lek og fritidssysler, voksne skal ha samlingslokaler for et fritt, demokratisk organisasjonsliv.

Samfunnet må nå sørge for å møte disse kravene, og for at vi kan ta igjen alt det vi har forsømt. Overalt der en samlet løsning av større byggeoppgaver er mulig må stat og kommune samarbeide med boligsamvirkelag som trygges ved lov. Og det offentlige må støtte både sambyggelag og sjølbyggere med sakkyndig rettleiing og økonomisk hjelp.

Det er nødvendig at stat og kommune får avgjørende innflytelse over hvordan grunneiendommer blir nyttet, slik at byer og tettgrender kan bli bygd ut etter faste planer. Det offentlige må sikre seg kontroll med salget av faste eiendommer og særlig av tomter, for så langt råd er å sikre rimelige tomtepriser. Og gjennom Statens Boligplankomite må vi få framlegg til samordning av alle grener av bolig- og byggevirksomheten. Vi må fram til en samlet landsplan for boligbyggingen, for finansieringen av den og den offentlige stønaden til den. Vi må organisere forskningsarbeid for å finne fram til de beste boligtypene og byggemetodene, vakre og billige møbler og praktisk husutstyr. Et kraftig opplysningsarbeid i boligspørsmålet må settes i gang til å lede hele dette arbeidet må vi opprette et Boligidirektorat.

For å løse finansieringsspørsmålet for boligbyggingen må vi skape et eget institutt som kan stå som formidler mellom låntakerne og de finansinstitutter vi alt har. Det må sørge for en alminnelig boligkreditt til lavest mulig rente bygd på pantesikkerhet, yte rimelige lån ut over vanlig pantesikkerhet og gi husleiestønad til barnerike familier og til folk med særlig lave inntekter.

Pengestell, bankvesen og skatter må tjene arbeidsreisningen

Dette er de viktigste oppgavene vi står overfor innenfor de enkelte næringene i de nærmeste årene framover. De er store og krever svære løft. Men vi kan greie å løse dem alle sammen, om vi bare har viljen til å sette alle krefter inn og til å gjennomføre de forandringene i samfunnets organisasjon som er nødvendige for å sikre at arbeidet blir drevet etter en samlet plan og til beste for hele folket. I penge- og valutapolitikk, finans- og skattepolitikk, handels- og lønnspolitikk og i sosialpolitikken må alt innrettes slik at det tjener dette hovedformålet og gjør det mulig å nytte alle tilganger og all arbeidskraft vi rår over fullt ut.

Vil vi det, kan vi ikke la bankene drive sin virksomhet bare for å vareta privatkapitalistiske interesser. Både Norges Banks pengepolitikk, bankenes kredittpolitikk og vår valutapolitikk må innordnes under Finansdepartementet. Vi må sørge for å få stabilisert pengeverdi og priser på et nivå som skaper et trygt grunnlag for produktiv virksomhet, tilpasse valutakursene til dette nivået og sikre et lavt rentenivå.

Vi må avpasse statsbudsjettet etter konjunktursituasjonen så vi sørger for at private og offentlige utbetalinger tilsammen er store nok til å sikre arbeid til alle. Derfor må også kommunenes budsjetter så langt råd er samordnes med statsbudsjettet. Og hele vår toll- og skattepolitikk må legges om slik at den tjener den aktive arbeidsreisningspolitikken. Vi må forenkle vårt skattesystem, fordele skattebyrdene etter økonomisk bæreevne og sette forbruksskattene ned. Særlig må vi minske omsetningsskatten og legge den om så den ikke tynger på de viktigste daglige forbruksvarene for det arbeidende folk. Til gjengjeld må vi skaffe staten store inntekter gjennom progressiv skatt på formuesstigning under krigen, en særskilt krigsskadeavgift, verdaukskatt på fast eiendom, større arveavgift med satser som er gradert etter den formuen arvingene har fra før. Og vi må sørge for at skattene kommer inn. Skatten må betales av årets inntekt så vi kommer vekk fra de store skatterestansene. Vi må bygge ut ligningskontrollen på grunnlag av offentlig registrering av all formue, og vi må skape en ny skattemoral som gjør det til en nasjonal skam å snyte på skatten.

Omsetningslivet under kontroll

Handelspolitikken vår må vi føre slik at den så langt råd er sikrer landet en fri og uavhengig stilling. Vi må arbeide for å sikre gode markeder for våre eksportnæringer slik at vi ikke blir for sterkt avhengige av noe enkelt land, og vi må i større utstrekning enn før støtte utførslen med kreditt fra statens side. For å hindre usunn konkurranse mellom norske eksportører på fremmede markeder, må vi sørge for at eksportnæringene organiserer seg under tilsyn av staten. Vi må bygge ut vår handelsrepresentasjon i utlandet så den stadig kan følge våkent med i alle muligheter for å få solgt norske varer, vi må drive mer propaganda i utlandet enn før for norske varer og skjerpe kvalitetskontrollen med de varer vi utfører.

Innførslen må vi også legge inn under samfunnsmessig kontroll gjennom et effektivt lisenssystem - og vi må organisere den som felles-import gjennom bransjeutvalg og felles-innkjøpslag. Viktige innførselsvarer som kull, olje og bensin, kaffe, sukker og legemidler, må staten sjøl innføre, som den alt lenge har innført det vi trenger av korn. Innførslen av fôrstoffer må inn under Statens Kornforretning.

Den innenlandske handel må også rasjonaliseres så vi sparer forbrukerne for omkostningene ved en planløs innbyrdes konkurranse og sikrer de som arbeider i næringen forsvarlige levekår. Staten må føre kontroll med at det ikke blir opprettet nye handelsbedrifter som det ikke er behov for, den må støtte forbrukersamvirket og føre effektiv kontroll både med kvaliteter og priser.

Solidarisk lønnspolitikk og arbeidsfred

Lønnspolitikken må og innordnes under hovedlinjen i den økonomiske politikken. Målet må være å få hevet levestandarden for lønnstakerne så raskt det er råd. De som har lavest lønninger må få sine vilkår bedret først, og kvinner og menn få lik lønn for samme arbeid. Vi må heve reallønnen ikke bare gjennom tillegg i kontantlønnen, men også ved å regulere skattene, senke prisene på viktige forbruksvarer og gjennom sosialpolitiske tiltak.

For å greie de store gjenreisningsoppgavene må vi sikre arbeidsfreden. Det er alle partiene enige om. Men da må vi sørge for at arbeiderne og funksjonærene får større innflytelse over det økonomiske liv enn de nå har, og for at lønnsforhandlingene bygger på fullstendige opplysninger om bedriftenes evne til å betale.

Nye løft i sosialpolitikken

Sosialpolitikken er et viktig ledd i arbeidet for å heve levestandarden og dermed gjenreise helse og arbeidskraft hos hele folket etter de lange nødsårene. Det betyr en milepel i norsk politikk at alle partiene i fellesprogrammet erklærer at sosiallovgivningen skal utvikles med sikte på å gjøre forsorgsvesenet overflødig, og at vi må samarbeide de sosiale trygdene slik at vi får en fellestrygd mot sykdom, uførhet, arbeidsløshet og alderdom. Arbeiderpartiet vil at stønaden skal settes så høyt at den gir rimelig utkomme. Det er det langt fra at den gjør i dag. Både økonomisk og praktisk hjelp for familien må bli tilpasset i forhold til forsørgelsesbyrden. Videre vil vi sørge for at skog- og landarbeiderne og hushjelpen endelig blir trygget gjennom vernelover slik som andre lønnstakere før er det. Vi vil også modernisere barneforsorgen og bygge ut omsorgen for vanføre, døve, blinde og åndssvake og vi vil at staten skal sørge for å få utdannet det vi trenger av sosialarbeidere på disse områdene.

Vi vil også ta opp et utvidet arbeid for å trygge folkehelsen, og for å sikre alle nordmenn en fullverdig kost. Vi vil støtte idrettslivet med sikte på å skape forutsetningen for en virkelig folkeidrett. Vi vil så snart råd er gjennomføre 3 ukers ferie for alle lønsmottakere og føre videre arbeidet for at alle kan få nyttet ferier og fritid best mulig.

Bedre skole- og yrkesopplæring

Erfaringene fra striden mot fremmedveldet og mot forsøkene på å bryte ned vår vilje til fridom og nasjonalt sjølstende, har åpnet øynene hos alle gode nordmenn for den grunnleggende betydning skolen og hele undervisningsstellet har både for folkestyret og for hele folkets kulturliv. Alle er vi også klar over at om vi vil hevde oss økonomisk og kulturelt blant verdens frie folk, må vi sørge for at alle kan få den best mulige opplæring både teoretisk og praktisk som samfunnet kan make å gi. Fellesprogrammet for partiene betyr, på dette som på mange andre punkter, et gjennombrudd i norsk politikk

for tanker Arbeiderpartiet lenge har stått alene om å arbeide for i praktisk politikk her i landet. Det er ikke lenger noen strid om det grunnleggende prinsippet at alle, uten omsyn til økonomiske kår eller til hvor de bor i landet, skal ha høve til en ordentlig utdanning, avpasset etter evner og anlegg. Alle vil vi at skolen i alle sine ledd skal hjelpe til å oppdra den oppvoksende slekt til dugelige og ansvarsbevisste medlemmer av vårt demokratiske samfunn. Og for å sikre den best mulige fagkyndige ledelsen av skolestellet vil alle partiene være med å opprette et eget undervisningsdepartement. Det må dessuten lede statens arbeid for folkeopplysningen, det vitenskapelige liv og kunsten.

I samsvar med fellesprogrammet peker Arbeiderpartiet særskilt på de viktigste oppgavene vi må løse for å gjøre de prinsippene det knesetter til virkelighet. Vi vil utvide skoleplikten med et åttende år med en almindennende eller yrkesbetont framhaldsskole for alle som ikke går videre i andre skolearter. For å sikre gjennomføringen av arbeidsskoleprinsippet, slik det nå er knesatt i normalplanene for folkeskolen, vil vi sørge for at skolene får de læremidlene de må ha, og fortsette arbeidet for sentralisering av folkeskolene så vi får større og bedre utstyrte skoler overalt der det er råd.

Vi vil bygge ut yrkesskolestellet på grunnlag av den nye loven om yrkesopplæring og støtte opprettingen av verkstedsskoler. Og vi vil gi yrkeslærerne bedre utdanning. Det målet vi arbeider for er å bygge opp yrkesopplæringsstellet slik at den ungdom som går denne praktiske utdanningsveien også kan nå fram til høyskolene. Bare på den måten kan yrkesskolene i folks omdømme få den samme sterke stillingen som det høyere boklige skolestellet alt har. Da vil det også være riktig å regulere tilgangen til den høyere skolen etter det landet trenger av folk med høyere teoretisk utdanning, slik at det kan bli råd å skape en ordning med stipend som sikrer den ungdommen som trenger det fullt underhold i skoletida. For evnerik arbeider- og bondeungdom må staten opprette gymnas og realskoler som bygger på landsfolkeskolen. I hele den høyere skolen må vi få elevtallet i klassene ned og vi må sørge for at undervisningen bygger på elevenes egen aktivitet og ikke på passiv innlæring av leksestoff.

En viktig forutsetning for den omleggingen av arbeidsmåten i alle grener av skolestellet som nå er knesatt i prinsippet, er at lærerne både i folkeskolen og de andre skoleartene får en utdanning der psykologi og pedagogikk får en sentral plass.

For å åpne adgangen til den høyeste utdanning for all evnerik ungdom må vi komme dit hen at staten fullt ut bærer utgiftene for dem som ikke sjøl har økonomisk evne til det. Men da må vi til gjengjeld regulere tilgangen til universitet og høyskoler etter det landet trenger. På dette viktige feltet som ellers i samfunnslivet må vi fram til en planmessig utnyttning av de tilgangene vi rår over.

Staten må øke støtten til folkeopplysning, vitenskap og kunst

Staten må også i større grad enn hittil dra omsorg for at folket får høve til å skaffe seg opplysning om samfunnsspørsmålene. Det er en sentral oppgave i et folkestyrt samfunn. Vi må bygge ut våre biblioteker og folkeboksamlinger som de fleste av dem lenge har vært sultefôret. Vi må støtte de frivillige opplysningsorganisasjonene i det arbeidet de utfører, både med bevilgninger, gjennom kringkastingens foredrags- og undervisningsvirksomhet, og ved at museene trekkes aktivt inn i folkeopplysningsarbeidet.

Det vitenskapelige forskningsarbeidet på alle områder må vi gi øket støtte og en fastere organisasjon gjennom nye forskningsinstitutter, og den vitenskapelige opplæringen må bygges ut. Bergen må få sitt eget universitet, og både Universitetet i Oslo og våre andre høyskoler må få de midler de trenger for å møte kravene til tidsmessig forsknings- og undervisningsarbeid.

Alle grener av vårt kunstliv har krav på støtte fra våre offentlige myndigheter for at kunstnerne skal kunne utfolde seg i skapende arbeid og nå ut til hele folket. Først og fremst må staten sørge for bedre utdanningsvilkår for unge kunstnere, og hjelpe til å gi dem oppgaver hver på sitt felt. Og vi må fortsette arbeidet for at vi så snart råd er kan nå fram til et samnorsk mål på folkemålets grunn.

Vi må yte vår innsats i samarbeidet med De forente nasjoner

Alt vårt arbeid står og faller med at det blir fred, trygghet og samarbeid statene og folkene imellom. Samarbeidet mellom de demokratiske stormaktene og det sosialistiske Sovjet-Samveldet, støttet av motstandskreftene i alle land under naziokkupasjonen, har sikret seieren over de totalitære voldsmaktene. Vårt land har satt alle de krefter vi rådde over inn i denne striden. Alt under krigen har vi etter evne vært med i arbeidet for å legge grunnen til den mellomfolkelige organisasjonen som nå trer fram som direkte fortsettelse av samarbeidet mellom de forente nasjoner i krigens år. Uten forbehold må vi være villige til å yte vår innsats og ta på oss de forpliktelsene medlemskapet i De forente nasjoner kommer til å legge på oss. Innenfor organisasjonen må det bli vår fremste oppgave å gjøre hva vi kan for å bygge ut samarbeidet statene i mellom for å løse de grunnleggende økonomiske og sosiale spørsmålene. Bare et organisert samarbeid for å utnytte hele verdens naturtilganger til beste for alle folk og for å heve og trygge levestandarden for de arbeidende massene i alle verdens land kan gi håp om å vinne over årsakene til krig og dermed sikre verden mot nye krigerske oppgjør. I atombombenes tidsalder betyr krig bokstavelig talt utslettelse av vår sivilisasjon og av større deler av menneskeheten enn vi nå godt kan forestille oss. Vårt og hele verdens håp om en bedre framtid står og faller med at stormaktene vil evne å løse fredens oppgaver i samarbeid. Vårt bidrag kan vi best yte ved at vi legger vinn på å bygge videre ut det gode forhold vi har i dag til alle de ledende allierte stormaktene. Innenfor den rammen som den nye verdensorganisasjonen skaper må vi også bygge ut samarbeidet, kulturelt, sosialt og økonomisk, med våre nordiske grannefolk.

Det er gjennom vår egen innsats for å utvikle vårt folkestyre på alle områder, for å heve kvaliteten i vår økonomiske innsats og i det kulturelle samspill folkene mellom vi best kan hevde vår stilling i verden som fri nasjon. Men vi må også sørge for å bygge ut vår representasjon i utlandet så den bedre enn før kan vareta våre økonomiske og kulturelle interesser og hevde den gode stilling vår innsats i krigens år har gitt oss. Særlig viktig er det at vi skaper en informasjonstjeneste som i nær-kontakt med alle levende demokratiske krefter i vårt folk kan sørge for at utlandet får saklige opplysninger om landet vårt. Og samtidig må staten gjøre sitt til at vårt eget folk til stadighet får allsidig og solid opplysning om internasjonale forhold. Som ledd i dette to-sidige informasjonsarbeidet må vi få en ordening med arbeiderattasjeeer i de viktigste hovedsteder. Ikke et øyeblikk har vi råd til å glemme at vi er en del av verden omkring oss og til hver tid må holde oss orientert om det som skjer utenfor landegrensene.

Vi må trygge landets fred

Krigen har lært oss alle hvor livsviktig det er at vi har viljen til etter evne å forsvare landet vårt. Denne viljen lever i dag i alle lag av folket. Den må få sitt uttrykk i den måten vi bygger opp og organiserer vår nye forsvarsmakt. Vi må forandre den trygt i hele folket ved å sørge for gjennomført demokrati i rekruttering og utdanning og i den daglige tjenesten innenfor alle grener av militærstellet, slik at det blir en skole til demokratisk ansvar og samfunnsånd. Samtidig må vi sørge for at ungdommen, så langt råd er, får nytte av den militære tjenestetida for videre utdanning til sivil yrke, og at den ikke blir stengt ute fra samfunnslivet. Ellers vil den uviljen mot militærtjenesten som før skapte så store vansker, snart leve opp igjen. Hvert nytt steg krigsteknikken tar streker under at de små statene stadig får mindre sjanser til å hevde sitt sjølvstende alene. Vi kan bare makte det som ledd i den internasjonale organisasjonen til sikring av verdensfreden. Derfor må de forpliktelsene denne organisasjonen legger på oss få avgjørende innflytelse på utformingen av militærstellet. Samtidig må vi også ta omsyn til at planene for gjenreisningen av landet setter visse grenser for hva vi evner å yte til det militære forsvaret.

Til valg for et folkestyrt sosialistisk Norge

På alle områder av samfunnslivet står vi i dag overfor svære oppgaver som kaller på alle byggende krefter i folket vårt. Vi i Det norske Arbeiderparti har viljen til å løse dem i saklig samarbeid ut over gamle partigrenser og uavhengig av gamle fordommer. Gjenreisningen av rettssamfunnet og det frie folkestyret, av folkets helse og arbeidskraft, av vårt produksjonsapparat og vår økonomiske, sosiale og kulturelle standard kan vi bare makte om vi har uredd vilje til å bygge opp samfunnet vårt slik at alle krefter vi eier får slippe til i planmessig, organisert samarbeid til beste for hele folket.

To verdenskriger og svære kriser med massearbeidsløshet og nød har lært oss at den kapitalistiske samfunnsformen ikke evner å sikre hverken fred eller frihet, hverken økonomisk trygghet eller sosiale rettferd. Over hele verden samler folkene brede lag seg i dag til arbeid og kamp for et nytt samfunn. Vi lever midt i et historisk tidehvert. Det er vår oppgave å vise i gjerning at vi kjenner vår besøkelsestid. På rettens grunn og med folkestyrets midler vil vi av krigsårenes vold, kuing og nød reise et nytt, friere og rikere samfunn. Det valget vi går til avgjør vår og vårt lands skjebne for årtier framover. Med et trygt flertall for Det norske Arbeiderparti kan vi i årene som kommer i trutt arbeid legge grunnen til framtidens folkestyrte, sosialistiske Norge.